

SKUPNA IZJAVA

KORAK NAPREJ: SMERNICE ZA IZBOLJŠANE ZNANSTVENE SISTEME

2. SKUPNA KONFERENCA ZNANOSTI PROCES ZA ZAHODNI BALKAN / BERLINSKI PROCES

Dunaj · Avstrija · 22. do 24. maj 2016

Druga Skupna konferenca znanosti Zahodnega Balkana (JSC-WBP) je potekala na Avstrijski akademiji znanosti na Dunaju. Nadaljevala je proces, ki se je začel julija 2015 v Nemčiji. Rezultati 1. JSC-WBP so povzeti v skupni izjavi. 2. JSC-WBP svoje poudarke daje področjem izboljšanja znanosti, raziskav in sistemov visokošolskega izobraževanja na območju Zahodnega Balkana

(ZB) v luči vključevanja v Evropsko unijo (EU). Izjava poudarja tri bistvena področja razprave:

1. Institucionalne in sistemske spremembe,
2. zagotavljanje kakovosti na različnih področjih, in
3. konkretne ideje za uresničevanje pozitivnih sprememb.

Ključna priporočila

1. Ustvarjanje socialne in politične kulture, ki bo upoštevala pomen znanosti za odprto družbo in gospodarski razvoj. Vključevanje znanstvenikov v pripravo politik in institucionalizacijo komunikacije z ustanovitvijo Nacionalnih znanstveno svetovalnih svetov ali podobnih organov.
2. Uporaba mednarodnih kriterijev kakovosti pri evalvaciji in pridobivanju mednarodnih znanstvenikov.
3. Prezemanje kulture dobrodošlice za izjemne znanstvenike iz diaspore in iz mednarodne znanstvene skupnosti. Zagotavljanje dolgoročne varnosti pri načrtovanju. Ponudba ukrepov mobilnosti za kroženje možganov na vseh ravneh znanstvene kariere.
4. Ustvarjanje neodvisnih nacionalnih institucij za financiranje raziskav in depolitizacija znanstvenega sistema.
5. Sprejemanje posebnih instrumentov v okviru programa Obzorja 2020 za območje WB6¹ in EU13². Namen je boj proti neenakosti v EU in razvoj osrednjega informacijskega stičišča za priložnosti v okviru financiranj s strani EU.

¹ Albanija, Bosna in Hercegovina, Kosovo, Bivša jugoslovanska republika Makedonija, Črna Gora, Srbija. (* Ta označba je brez predsodkov do statusnih položajev in je usklajena z resolucijo varnostnega sveta ZN (UNSC) 1244 in z mnenjem Mednarodnega sodišča v Haagu (ICJ) o Deklaraciji o neodvisnosti Kosova.)

² Države, ki so postale članice EU v letih 2004, 2007 in 2013.

Sistemske in institucionalne spremembe za izboljšanje sistemov znanosti

Znanost v politiki in družbi

Na ZB je potrebno **prepoznati pomen znanosti znotraj razvoja neke države**. Ob upoštevanju temeljnih načel akademske odličnosti in samostojnega upravljanja so znanost, raziskave in visokošolsko izobraževanje gonilna sila za inovacije, gospodarski razvoj in odločilno vplivajo na razvoj odprte družbe. To velja v enaki meri tako za države ZB kot za države članice EU.

Znanost in visokošolski izobraževalni sistemi v državah ZB si morajo **prizadevati za odprtost**. Izvajati morajo mednarodne postopke ocenjevanja in pridobivanja kadrov, regionalno in mednarodno sodelovanje ter tekmovanje, sprejeti nove raziskovalne metodologije in uvesti nove organizacijske koncepte. To **gradi zaupanje v institucije in sisteme**, kar je eden od predpogojev za vrnitev raziskovalcev iz diaspore.

Bistveni sta **institucionalizirana komunikacija** in **sodelovanje med znanstveno skupnostjo in odločevalci na politični ravni**. Nacionalni znanstveno svetovadni odbori (ali podobni organi) na nacionalni in/ali regionalni ravni bodo olajšali neposredni dialog z ministri, spodbudili politično zavezo in okrepili subsidiarnost pri upravljanju znanosti.

Zanesljivost je nujni pogoj za učinkovito delovanje sistemov znanosti. Nacionalne vlade morajo **udejanjiti obstoječe nacionalne in regionalne strategije¹ ter ratificirane sporazume** povezane z reformo znanosti, raziskav in visokošolskega izobraževanja.

Sodelujoči pri konferenci ponovno izražamo našo prošnjo, da bi nacionalne vlade dosegle **3% prag vlaganj nacionalnega BDP v raziskave in razvoj (R&R)**. Najmanj 1/3 izdatkov za R&R mora biti financirana iz nacionalnih proračunov. To bi naj bil obvezni pogoj za pristop k EU.

Okvirni pogoji

Izboljšave regulative pomenijo podporo institucionalnemu okolju, ki spodbuja svobodo pri raziskavah, plačilo vezano na dosežke (npr. z individualnim pogajanjem), daje dolgoročne izglede za kariero in varnost pri načrtovanju. Ključni element takšnega okolja je primerna znanstvena infrastruktura, ki vključuje dostop do zbornikov, podatkovnih baz in laboratorijske opreme. Prosimo vlade ZB, da to nadalje spodbujajo s **skupnim zbiranjem virov in ustvarjanjem skupnega proračuna ZB za (nove) velike raziskovalne infrastrukture / ključne ustanove**.

Za odličnost in konkurenčnost sta bistvena dva ključna faktorja: **(i.) avtonomija univerz** v povezavi z močnim upravljanjem, ki je neodvisno od političnega vpliva (**depolitizacija**) in **(ii.) ključen čas namenjen znanstvenim raziskavam** s pomočjo zmanjšanja obremenitve za poučevanje, še posebej pri mladih znanstvenikih.

Obvezna mednarodna evalvacija visokošolskega izobraževanja, raziskovalnih ustanov in znanstvenih politik prav tako pripomore k izboljšanju okvirnih pogojev. Na osnovi takšne evalvacije bi lahko negativne ugotovitve morda povzročile zaprtje/združevanje/preoblikovanje organizacijskih enot, medtem ko bi pozitivne ocene povečale prestižnost in mednarodni ugled. Prosimo, da so **spremembe institucij in znanstvenih sistemov prilagojene specifičnim potrebam posameznih držav**.

Mobilnost in diaspora

Znanost je po naravi mednarodno prizadevanje, za katerega **je nujna mobilnost**. Nadalje pomeni mobilnost tudi **temeljni del pri kroženju možganov**. Prosimo nacionalne vlade in Komisijo EU, da razvijejo sheme mobilnosti, ki privabljajo izredne nacionalne in mednarodne znanstvenike ter da razvijejo specifične programe za **ponovno pridobivanje možganov** iz akademske diaspore. Ti programi morajo biti zasnovani izključno na kriterijih kakovosti. Vodje raziskovalnih ustanov bi morali spodbujati nabiranje mednarodnih izkušenj in širjenje znanja kot bistveni del formaliziranega širjenja znanja.

Pridobivanje možganov pomeni **kulturo dobrodošlice**, ki v celoti ceni mednarodne izkušnje in ponuja stabilne izglede za kariero. To vključuje priložnosti za talentirane posameznike, kot so dvojni/dualni dodiplomski programi, ki jih vodijo institucije na ZB in izven, izobraževanje v sodobnih mednarodnih raziskovalnih skupinah (npr. subvencionirano od ERC), kjer je vključena tudi faza izvajanja raziskav po povratku v države ZB, skupna imenovanja ali možnosti za izredne mednarodne znanstvenike, ki izvajajo raziskave v državah ZB in tako lokalno izobražujejo talentirane mlade raziskovalce.

Mladi znanstveniki

Mladi znanstveniki potrebujejo trajnostne karierne priložnosti. To vključuje post-doktorske programe, ki jih primanjkuje v večini držav ZB. Zato prosimo odgovorne deležnike v politiki in na akademskem področju, da zagotovijo pretok informacij o tozadevnih razpisih za projekte in subvencije, o pozivih za udeležbo na konferencah, priložnostih o napredovanju kariere itd. Dodatno morajo mlade znanstvenike podpreti v njihovih prizadevanjih na ravni ustanov, države, regionalno in mednarodno.

Pozivamo nacionalne ministre in Evropsko Komisijo, da izvajajo ali izboljšajo **specifične sklade in programe za mlade znanstvenike iz ZB** ter da podprejo mreženje in povezovanje z industrijo, zasebnim sektorjem, družbo in odločevalci.

Inovativni pristopi

Trajnostno izboljšanje raziskav, znanosti in visokošolskega izobraževanja na ZB zahteva **inovativne pristope vseh odločevalcev**. To pomeni, da je potrebno ohraniti in med sabo povezati primere dobrih praks na ZB v (regionalne) mreže, da bi tako spodbudili (revolucionarne) inovacije v temeljnih in uporabnih raziskavah ter pozitivne učinke prekrivanja.

Sodobne raziskave lahko spodbudimo s pomočjo **progressivnih strategij**: začenši z majhnimi organizacijskimi enotami (npr.

¹ Npr. Regionalna strategija za inovacije pri raziskavah in razvoju na ZB (oktober 2013) in Strategija 2020 za jugovzhodno Evropo (November 2013).

centri za napredne študije, instituti za specializirane študije in za izvajanje študij) ter priprava majhnih projektov (npr. v okviru programa Obzorje 2020). Če se te enote izkažejo za uspešne in pridobijo na ugledu, jih je možno tudi razširiti.

Ponovno izrekamo naše priporočilo za majhno število interdisciplinarnih (ZB) **Centrov odličnosti**. Spodbujanje mreženja med univerzami, industrijo, vlado in civilno družbo omogoča podjetništvo na osnovi znanja (npr. akademski spin-offi ali start-upi, inkubatorji, mind hubs, think tanks itd.) in posledično pomeni inovacije v gospodarstvu in družbi.

Zagotavljanje kakovosti

Pridobivanje novega kadra in evalvacija raziskav

V osrčju akademske in znanstvene dejavnosti sta kakovost in dokazi. V skladu s tem je **treba evalvacijo raziskav ter postopek pridobivanja novih kadrov izvajati redno, vključevati vse skupine in transparentno**. Osnova morajo biti javno objavljeni in dosledni mednarodni kriteriji kakovosti. Te bi morali razlikovati glede na poglobljena znanstvena področja in bi morali poleg kvantitativnih upoštevati tudi kvalitativne kriterije.

Kriteriji kakovosti bi morali vključevati objave v medsebojno pregledanih strokovnih in močno odmevnih revijah, mednarodno priznanje akademske skupnosti (npr. citiranje ali ozaveščanje), kakor tudi učinek raziskav in socialni pomen. V izbirnih komisijah in pri postopkih evalvacije mora poleg nacionalnih strokovnjakov biti zavezujoče tudi sodelovanje mednarodnih strokovnjakov.

Financiranje raziskav

Financiranje raziskav – tj. izbor vlog za sofinanciranje – mora biti zasnovano na načelu samostojnega akademskega upravljanja brez političnega vmešavanja. Zato izrecno priporočamo **ustanovitev neodvisnih institucij za financiranje v državah ZB kot so nacionalni raziskovalni sveti in znanstvene fundacije** (podobno kot FWF¹, DFG², CNRS³, itd.). To zahteva, da se tako odločevalci kot tudi izvajalci vključijo v prenos znanja in sodelujejo v postopkih omenjenih institucij. Ponovno izrekamo naše priporočilo za ustanovitev regionalnega **Raziskovalnega sklada za jugovzhodno Evropo (SEERF)**, ki bi sledil razloženim ciljem iz te in iz Prve skupne izjave (2015).

Da bi zagotovili več neodvisnosti od politike, financiranje raziskav ne more izhajati iz nacionalnih proračunov (npr. podjetja, javno-zasebnega partnerstva za inovacije, tujih subvencij, itd.). Vendar morajo nacionalne vlade zagotoviti temeljno financiranje za raziskovalne institucije. Nadalje nujno pozivamo nacionalne vlade, da **vzpostavijo »back-stop« programe financiranja za visoko uvrščene vendar nesubvencionirane prijavitelje v okviru ERC**. S tem se prihrani dolgotrajna in draga nacionalna evalvacija. **Evropsko komisijo naprošamo, da razvije posebne**

1 Avstrijski sklad za znanstvene raziskave
2 Nemško združenje za raziskave v znanosti
3 Francoski nacionalni center za znanstvene raziskave

instrumente znotraj programa Obzorja 2020 za države WB6 in EU13, ki bi bili namenjeni (dolgotrajnim) neenakostim pri financiranju in razvoju raziskav in visokošolskega izobraževanja.

Upravljanje znanosti

Upravljanje znanosti na nacionalni in nižjih ravneh, ki vključujejo univerze in druge organizacijske enote, mora biti **profesionalizirano in depolitizirano**. Izjemni znanstveniki in akademski strokovnjaki morajo biti vključeni v organe za upravljanje znanosti in v proces ustvarjanja politik.

Izboljšanje upravljanja znanosti na vseh institucionalnih ravneh vključuje **primerne podporne sisteme** (npr. urad za storitve subvencioniranja, pravice intelektualne lastnine, sodelovanje z industrijo, komuniciranje znanosti, itd.), upravljanje izobraževanja v znanosti, kakor tudi preместitve na napredne znanstvene uprave v tujini.

Evropska komisija bi naj zagotovila **enotno osrednjo informacijsko stičišče** za možnosti financiranja EU in podprla ukrepe za razvoj sposobnosti vodenja prijav za projekte EU.

SODELUJOČE STRANI

NACIONALNE AKADEMIJE

Akademija znanosti Albanije (Muzafer Korkuti) | Avstrijska akademija znanosti (Anton Zeilinger, Oliver Jens Schmitt) | Akademija znanosti in umetnosti Bosne in Hercegovine (Miloš Trifković) | Francoska akademija znanosti (Bernard Meunier) | Nemška nacionalna akademija znanosti Leopoldina (Jörg Hacker) | Italinska Accademia Nazionale dei Lincei (Maurizio Brunori) | Akademija znanosti in umetnosti Kosova (Nexhat Daci) | Makedonska akademija znanosti in umetnosti (Vlado Matevski) | Črnogorska akademija znanosti in umetnosti (Momir Đurović) | Srbska akademija znanosti in umetnosti (Ljubomir Maksimović) | Slovenska akademija znanosti in umetnosti (Andrej Kranjc)

NACIONALNE REKTORSKE KONFERENCE

Rektorska konferenca Bosne in Hercegovine (Rejhana Dervišević) | Rektorska konferenca Republike Hrvaške (Damir Boras) | "Hasan Prishtina" Univerza v Prištini, Kosovo (Marjan Dema) | Konferenca srbskih univerz (Vladimir Bumbaširević) | Rektorska konferenca Republike Slovenije (Boris Kavur)

UGLEDNI ZNANSTVENIKI IN STROKOVNJAKI AD PERSONAM

Sanja Bauk (Univerza v Črni Gori) | Donald B. Dingwell (Univerza Ludwiga-Maximilliana v Münchnu) | Dhimitër Doka (Univerza v Tirani) | Nemanja Džuverović (Univerza v Beogradu) | Stipan Jonjić (Univerza v Reki) | Erna Karalija (Univerza v Sarajevu) | Fabjan Lashi (Kanadski institut za tehnologijo, Tirana) | Almir Maljević (Univerza v Sarajevu) | Diana Mishkova (Center naprednih študij, Sofia) | Artan Puto (Univerza "Marin Barleti" Tirana) | Melita Vidaković (Univerza v Beogradu)

PREDSTAVNIKI INSTITUCIJ

Wolfgang Burtscher (Evropska komisija, GD Raziskave in razvoj, Bruselj) | Martin Dietz (Helvetas Swiss Intercooperation, PERFORM, Beograd) | Konstantinos Glinos (Evropska komisija, GD Raziskave in razvoj, Bruselj) | Thomas Hesse (Fundacija Alexander von Humboldt, Bonn) | Gazmend Turdiu (Svet za regionalno sodelovanje, Sarajevo)

Priporočila za ukrepanje

Za odločevalce na nacionalni ravni

1. **Spoštovanje znanosti | Dialog**
  - a. Ustanovitev enotnega Nacionalnega znanstveno svetovalnega sveta (ali podobnega organa) v vsaki državi. Z njim bi zagotovili institucionalizirano komunikacijo med snovalci politik, znanstveno skupnostjo in predstavniki družbe ter gospodarstva.
  - b. Dosledno sledenje obvezam v okviru obstoječih nacionalnih in regionalnih strategij (pravočasna implementacija, ne samo odobritev).
2. **Zagotavljanje kakovosti | Mednarodni standardi**
  - a. Upoštevanje mednarodnih standardov evalvacije, pridobivanja kadra in akreditacije ter vključevanje mednarodnih znanstvenikov v ta proces.
  - b. Krepitev sposobnosti znanstvene uprave s pomočjo učinkovitih instrumentov kot so: izobraževanje za administrativno osebje, dodiplomski programi za upravljanje v znanosti ter mednarodne premestitve.
3. **Kultura dobrodošlice | Kroženje možganov | Mobilnost**
  - a. Razvoj prilagojenih strategij za ponovno pridobivanje možganov za odlične znanstvenike v diaspori. S financiranjem lokalnih raziskav jih spodbujamo, da se vrnejo na matične institucije in privabljamo mednarodne raziskovalce.
  - b. Vzpostavljane skupnih imenovanj/programi dvojnega izobraževanja z pomočjo tujih institucij.
4. **Avtonomija | Depolitizacija**
  - a. Ustvarjanje neodvisnih mehanizmov financiranja (npr. nacionalni skladi za raziskave), ki ponujajo dolgoročne možnosti in posebne sklade za mlade raziskovalce. Ti mehanizmi so zasnovani izključno na osnovi kriterijev odličnosti.
  - b. Vzpostavitev nacionalnih »back-stop« programov financiranja za visoko uvrščene vendar nesubvencionirane prijavitelje znotraj ERC.
  - c. Zagotavljanje avtonomije univerz, kar bi jim omogočilo sprejemanje neodvisnih odločitev o plačilu dela, razdelitvi obremenitve zaradi poučevanja in raziskav, o raziskovalnih prioritetah in o uradih za podporo znanosti.
5. **Zmanjševanje neenakosti | Regionalno sodelovanje**
  - a. Uporaba obstoječih programov podpore EU, npr. IPA II instrumenti za izobraževanje, dejavnost raziskav in inovacij, uradi za podporo politikam in »širjenje odličnosti in participacije« pri programu Obzorje 2020.
  - b. Sodelovanje z vladami drugih držav ZB z namenom združevanja virov in ustvarjanje skupnega proračuna za velike raziskovalne infrastrukture in skupno financiranje.

Za Evropsko komisijo

1. **Spoštovanje znanosti | Dialog**
  - a. Povezava s primeri najboljše prakse iz raziskav in zagon sodelovanja med znanostjo in industrijo za inovacije v državah WB6 in EU13.
  - b. Zagotavljanje kakovosti | Mednarodni standardi
  - c. Prenos znanja o upravljanju in administraciji v znanosti.
  - d. Ponudba delavnic o izvajanju učinkovite evalvacije raziskav in zagotavljanja kakovosti.
2. **Kultura dobrodošlice | Kroženje možganov | Mobilnost**
  - a. Financiranje shem za mobilnost možganov za mlade znanstvenike iz ZB za delo v sodobnih institucijah in podjetjih v tujini.
  - b. Podpora za skupno imenovanje / programe dvojnega izobraževanja med državami WB6 in članicami EU.
3. **Avtonomija | Depolitizacija**
  - a. Prednostna obravnava vlaganj v izobraževanje, raziskave in inovacije pri IPA II in strukturnih skladih.
  - b. Krepitev mreže nacionalnih kontaktnih točk na sistematičen način in povečanje toka informacij.
4. **Zmanjšanje neenakosti | Prirojeni instrumenti**
  - a. Razvoj posebnih instrumentov v okviru programa Obzorja 2020 za WB6 in EU13, da bi tako izravnali neenakosti pri financiranju in razvoju raziskav ter visokošolskega izobraževanja.
  - b. Zagotovitev osrednjega informacijskega stičišča za priložnosti financiranja od EU.
  - c. Prenos znanja o skladnosti z ERA in specifični izzivi pri preobrazbi nacionalnih sistemov raziskav in inovacij.

28. JUNIJ 2016

SKUPNA IZJAVA DRUGE SKUPNE KONFERENCE
ZNANOSTI ZA ZAHODNI BALKAN /
BERLINSKI PROCES

SL